

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

iese de două ori pe lună,

redactor *Ioan Nădejde*.

No. 15 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-ii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

H R A N A.

BCU Cluj / Central Library Cluj

Despre bucătărie.

„Focul ie neapărat trebuitoriū omului civilizat. Nu numai că industria de a-zī n'ar putea fi fără iel; dar nici n'am putea petrece o singură iearuă; fără foc n'am putea întrebuința cele mai multe lucruri de mīncăre. Selbatecul nu-i prea simțește lipsa, Australianul se încălzește cu iel și depărtează noaptea dobitoacele primejdiioase; dar Fuegianul, aproape gol, poate suferi o climă aspră și numai de abiea se încălzește. Între tropice focul mai nu ie trebuitoriū omului. Acolò nici o dată nu ie nevoie de a se încălzi, și dacă sīnt încă în vrista pietrei ca în Polinezia, focul nu le slujește de cīt la bucătărie, și chiar de aceasta n'au mare nevoie. Fără îndoieală că nu trebuie de zis nimic în potriua bucătăriei. Arta de a pregăti bucatele cu ajutoriul focului ie fără îndoieală una din cele mai însemnate născociri; multămită iei omul a putut a-și mări puterile și a-și înmulți numărul; căci pe de o parte numărul bucatelor s'a înmulțit, iear pe cele ce ierau le-a putut întrebuința mai cu folos. Totu-și a-zī încă multe popoare trăiesc fără meșteșugul bucătăriei. Fuegienii, pe vremea lui Walis, înfulicau peștii cruzi, numai de abiea scoși din apă. Îi omoreau mușcīndu-i līngă așa numitele urechi, și pe urmă îi sfășieau de la cap la coadă, fără a lepădă nemic; sau întâmplatoriū unul

di'ntre ieï, tăiea cu dinții din hoitul unei balene putrede, bucăți pe cari le dădea tovarișilor. Așa că în această împrejurare așa de grosolană omul se deosebește, căci lupii și corbiï nu-și împărtesc unul altuia bucăți. Femeile și copiii Fuegieni mâncau după gust păseri crude sau fierte. Toți împărteau cu cîinii lor carnea crudă a fo ilor. Pe timpul trecerei lui Magelan, prin strîmtoare ce poartă numele lui, Patagonii nu îerau mai delicați de cît vecinii lor, Fuegieni; așa că Portughejii i-au văzut mîncînd un struț fără ca să-și deie osteneală de a-l mai fierbe. La celalalt capăt al Americii la Eschimoși, se găsește acela și despreț pentru pregătirea bucatelor. Ross a văzut Eschimoși înghițînd cu plăcere felii de carne tăiete din un bou muscat, ori sfășiind „saumon“ crud, etc., bînd după aceea untură de focă. Între strîmtoarea lui Behring și Kotz-bul, Eschimoșii deschid pîntecele unui bou de marea și pe urmă viră pe rînd capul și sug sînge, după ac- ea taie o bucată și o mînîncă cu gust. Kamciadaliï fără a fi mult mai delicat, dar au un început de bucătărie; știu să facă un soiū de turtă cu pește uscat și afumat, le plac icrele și cîte o dată le amestecă cu coajă de răchită și de mesteacăn. După spunerile părintelui Huc, nații mult mai civilizate, ca Thibetani, mînîncă carnea și crudă și fiertă.“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Cine nu cunoaște mesele crîncene la cari a fost față Bruce, cînd înnaintea lui, Abisinienii se desfătau tîind felii din carnea unui bou viu care mugea de durere? De abi-a un hipopotam îe ucis și Boji-manii se aruncă asupra cadavrului, deschid pîntecele și-î mînîncă măruutaiete ca cîinii. Thompson povestește asemenea lucruri despre Hotentotii Griquași. Aice omul îe prins cu acela-și obiceiū ca și fiarele. În adevăr îe o priveliște foarte puțin poetică, dar trebuie să fie știută. Cît de puțin samăună acest biped uman, așa de sfășiitoriu, cu omul fantaziei descris de psihologiștii noștri la modă!“

„Ca toate celelalte, meșteșugul b. cătăriei s'a desvălit puțin cîte puțin. Îl găsim în stare embrionară la Tasmanieni, cari necunoscînd alte vase de cît frunze late încrețite pe margini cu spinii, și prin urmare neavînd nici idee de apă fiertă, se mulțameau de obiceiū a-și prăji carnea ori peștele și a coace ouăle și scoițele în spuză; totu-și cîte o dată pregăteau pește cocîndu-l pe pietre fierbinți: așa că îe un început al cuptoriului polenizian și al născocirei bucătăriei acestei rase Australianul, ce-va m. î înnaintat se slujea cîte o dată de cuptoriul sub pămînt, obiceiū adus de sigur din Polinezia, unde îeră pretutindene, de la insulele Sandwich până la Zelandă Nouă. Cît despre Papuașii din Irlanda Nouă aceștia nu-și dau osteneală de a mai jupî animalul! Fie porc, cîne, pasere, ori șopirlă; le asvîrl întregi pe cărbuni

aprinși, le prăjesc; la Polenizieni, relativ destul de civilizați, o lăciea ieră tot așa de necunoscută ca și la Australieni și marele meșteșug bucătăresc ieră întrebuințat pentru a fierbe carnea și peștele, (pe cari înse le mâncau tare bine și crude muindu-le în apă de mare ca într'un soi de sos), ieră o groapă căptușită cu pietre înfierbântate în foc. Pe aceste pietre puneau cînele ori porcul etc. și-l învăleau cu ierburi mirositoare; totul ieră acoperit cu alte pietre înfierbântate și pe urmă cu țernă. După trei patru ceasuri friptura ieră gata și foarte bubă după spusa lui Cook și a celorlalți corăbieri. Neo-Zeland-jii pregăteau tot asemenea rădăcinile făinoase de ferege.

„Dar de și îi ieră necunoscut Polenezianului meșteșug olăriei, totu-și știe să fierbă apă. Pentru aceasta iel avea un mijloc destul de încurcat și întrebuințat în multe părți pe pămînt, iel arunca în apă pietre înfierbântate. Pentru aceasta n'avea nevoie de vase, ci cîte o dată puneă apă în scobitura unei stînci. Polinezienii și unele triburi americane măi ghibace întrebuințau pentru această fierbere vase de lemn, în unele locuri n'aveau de cît burdufuri de piele, piei de fiert, întrebuințate la Sciți și până în veacul al 16-lea la insularii din Hebride. În Amboan, în Terant măi de mult, în Ghiniea Nouă a-zi chiar, fierb, orezul și saguul în nuci de cocos ori într'o bucată de bambu, jertfind așa-feliu vasul la fie-care masă. Dar pregătirea bucatelor prin fierbere în apă n'a fost cu adevărat începută de cît cu născocirea olăriei, înna-nte de care, după Goguet, în unele locuri ungeau cu pămînt ori cu lut vasele de lemn.”

„Cînd omul știe o dată a fierbe și a frige, ie stăpîn pe două din cele măi însemnate meșteșuguri bucătărești. Nu măi remîne de cît a face îmbunătățiri și fie-care progres dă mijlocul de a schimbă și a amestecă bucatele. Așa la popoarele păstoare, untul topit fu o mîncare foarte folositoare. Arii din Rig-Veda îl prețueau atîta în cît îl ardeau în jetfe. A-zi încă pentru gustul Arabilor, untul topit ie cel măi bun lucru. Din lapte scot o mulțime de mîncări și de băuturi: briuza, *cumisul* Tătarilor, etc. Îusu-și Laponul știe a înghietă laptele renului și a-l păstră pentru a se hrăni în timpul iernei grele.”

„Cea măi mare născocire bucătărească, facerea pînei, a fost săvirșită în măi multe locuri. Egiptenii știeau a face pîne din semînța de lotus. În unele țeri fac pîne înna-nte de a cunoaște agricultura, scoțînd fecula din fructe selbatece. Taitienii, măi ales Polinezienii, ierau pe drum; căci turta dospită (mahei popoi), pe care o pregăteau din fructul plantei *artocarpus incisa*, ieră un soi de pîne.”

„Etnografia bucătăriei arată încă o dată măi mult că în o-

menire, nici un progres nu ie singur; ori ce pas innainte a-
tiță la alții. Numai după firea mîncărilor și după chipul pregă-
tirea s'ar putea înșira rasele omenestii, mergînd de la selbătăcie la
civilizație. La început omul puțin ieșit din selbătăcie, sfășie fără
pregătire și aproape fără alegere mai tot ce ie de mîncare; pe
urmă începe a prăji carnea animalelor de uscat; mai tîrziu a
peștilor, care ie mai fragedă. Nu mult după aceasta învață a
pregăti și a păstra cu ajutoriul focului, unele fructe, unele rădă-
cini; pe urmă mintea selbatecului se ridică până la ideea de fier-
bere în apă, și aceasta conduce la născocirea meșteșugului pre-
țios al olăriei. De acolo innainte, ie o stare de civilizație rela-
tiă; propășirea bucătăriei nu se mai înterupe și are urmări so-
ciale însemnate.“

„De acolea innainte ieste o vatră împrejurul căriea se strînge
și se civiliză familia, împrejurul căriea se formează și se întăresc
legăturile de iubire. Omul nu se mai ghiftuește ca un dobitoac; mî-
nîncă omenestie, la început numai cu neamurile și prietenii de
parte bărbătească.

„Femeile, ființi inferioare, trebuie să aștepte ori să mînînce
deosebit: acesta ie încă un obicei barbar remas din vremile pri-
mitive, cînd omul omorea ori strîngea hrana sa din păduri și o
și mîncă fără pregătire, cum fac fiarele selbatece. Pe urmă sen-
timentele desvîlindu-se, femeile și copiii mînîncă la masa bărbatului
ori a bărbatilor; începînd de aice, familia ie formată.

Psihologia cerințelor de hrană.

„Pentru a isprăvi tabloul vieței nutritive, ne remîne să fa-
cem încă și puțină psihologie. Căci nu ie de ajuns să înșiram hră-
nile cele mai de căpitenie ale omului și a arătă cum le pregă-
tesc. Tebuie să studiem cerințele nutritoare ca fapte sufletești, și
să prețuim energia lor în fie-care rasă; se însemnăm prin cî-
te-vă fapte caracteristice, chipul cum se înfătoșază aceste cerinți,
cît și gradul de plăcere ce se simțește împlinindu-le.“

„În privința raportului de tărie a poftelor de hrană, oamenii
se deosebesc groznic. De obicei viața digestivă ține cu atîta mai
mare loc cu cît civilizația ie mai slabă, căci atunci nu numai
că trebuința animală ie mai puternică, dar chiar ie și mai reu
îndestulată.“

„În sfîrșit, în țesetura ori cărei ființi viețuitoare o oxidare
necontenită, strică moleculă cu moleculă elementele anatomice.
Înnăuntru țeseturilor organizate se săvîrșește fără odihnă o schim-
bare de materii care ie chîr esența vieței. Nefîncetat moleculele
stricate sînt date a fară, nefîncetat sînt înlocuite cu molecule nouă.
La plînte și la animalele inferioare această necontenită mișcare,

de stricare și de edificare se face fără conștiință; dar la om și la animalele superioare nu mai ie așa. Aice mecanica moleculară a hrănirii trezește în centrele nervoase, un resunet știuturiu: simțul de sațiu și de foame. La cei mai mulți civilizați foamea animalului selbatec, nu ie cunoscută, de cît puțin ori de loc. Nu se simțește de cît pofta de mîncare, un prevestitoriu plăcut al foamei. Dar ie alt-feliu pentru omul primitiv, a cărui camară ie tot dea-una reu ținută. Vieța selbatecului mai ales a celui care nu ie nici păstoriu nici agricultoriu, nu samău de lo: cu a unor burghaji plini, ale căror țeseturi sînt încărcate de grăsime, economii de hrană: aceștiea adesea se năcăjesc pentru a-și trezi gustul de mîncare, punîndu-se de mai multe ori pe și cu o regularitate mecanică la mese prea încărcate. Cina selbatecului atîrnă de la o mie de întimplări. Firea, după cum s'a mai zis, îl slujește foarte nepotrivit în acest soi de vieța, așa de asemănătoare cu a dobitocului, omul trebuie să mince, ciud poate, cum poate, respătînd atît cît poate ceasurile și zilele de foame cu ceasuri de sațiu. Atuncia cea mai mare treabă a vieței, ie a ști ce va mîncă, aceasta ie grija cea mai arzătoare. Toate puterile minței sînt absorbite în căutarea mîncărei zilnice, căutare care adesea remîne zădarnică.

„Mai pentru toate celelalte nici nu gîndește; și aceea ce-î stăpînește vieța ie numai strigătul stomahului flămînd. Mai necontentit au nevoie să miuîuce, să mince strașnic și plăcerea ce o simt ogoindu-și foamea ieste nespus de mare.

„Vom da cite-vă exemple, alese din mii, povestite de felioriși călători.

„Ce serbătoare ie în Australia cînd se întimplă ca vre o balenă moartă să fie aruncată pe uscat! Astă întimplare ie *un bine ideal*, ie o fericire desăvirșită. „Focuri aprinse duc departe noutatea acestei întimplări fericite. Australianii se ung cu grăsime peste tot trupul și sillesc și pe femeile lor cele mai iubite să se ungă; după aceasta taie grăsimea până ce dau de carne macră pe care o mincă crudă ori friptă în bețe ascuțite. Mai vin și alți pămînteni și mestecă și molfăesc cu falcile foc în balenă, ba îi mai vezi acățarîndu-se de colò-colò pe acest hoit puturos, ca se caute bucățile cele mai gustoase! Zile întregi stau lingă hoit unși cu grăsime stricată din cap până în picioare, îndopați cu carne putredă până la ghiftueală, ațîțați și gata de sfadă din pricina excesului și încăierați la bătaie necontentit; avînd din pricina aceștiei hrăui și o boală de piele, așa că privilegiștea ie cu desăvirșit desgustătoare; nu ie nemic mai desgustătoriu zice căpitanul Grey de cît să vezi o pămînteană tînară cu formele plăcute și ieșînd din coșul unei balene putrede.

„Tot asemenea lucruri s'au observat la Fuegieni, la Eschimoși la Laponi, etc. Am spus cum un Fuegian mîncă de la cap pînă la coadă un pește viu care se zbătea încă, întocmai cum ar fi făcut un focă. Atît acesta cît și tovarișii lui înghițeau fără deosebire ori-ce mîncare li se dă, crudă ori fiertă, sărata ori proaspătă. Alții mînceau cu lăcomie carne putredă de balenă, pe care unul dintre dinșii o tăea cu dinții. O Fuegieană și cu copiii săi sau mai bine puil săi bucățea păseri crude și sîngele le curgea pe trup.

Lăcomia Eschimoșilor nu se poate asemăna de cît cu a lupilor hămisiți. Ross a văzut tăind din un bou moscat ucis de curînd, șușeniți lungi, și pe urmă îndesîndu-le în gură, tăind bucata lîngă nas, înghițînd cu lăcomie îmbucături zdravene, și din timp în timp, cînd nu mai puteau, se opreau ca să se resuflă, plîngîndu-se că nu pot urmă cu mîncarea mai de parte; dar nu părăseau cuțitul și bucata neisprăvită, pe care începeau a o înghiți din nou îndată ce căpatau puteri.“

Lyon in jurnalul său de călătorie, ne a descris una din aceste orgii stomacale: *Kulittuk* mi-a arătat o nouă orgie a Eschimoșilor. Mîncase atîta că iera bat, și în fie-care minunt adormea cu obrazul roș și aprins și cu gura deschisă. Lîngă iel stătea *Arnalua* (femea lui) care păzea pe barbatu-su, pentru a-i îndesa, cu degetul atîta cît putea, o bucată de carne pe jumătate fiertă; cînd îi ieră gura plină, mușcă iea ce trecea peste buze. Iel mestecă încet și îndată ce o leacă se deșartă gura femeea i-o împlea cu o bucată de grăsime crudă.

„In timpul acestei operații bărbatul stătea nemișcat, purtînd numai fălcile și nici nu deschidea ochii; dar își arată din timp în timp mulțămirea prin un soi de grohăitură ori morăeală, ori de cite ori îi ieră glasul slobod. Grăsimea acestei gustoase cine îi curgea cu îmbielșugare pe obraz și pe gît, și mă incredințai că omul samănă mai mult cu dobitocul cînd mîncă peste măsură de cît cînd bea peste măsură“.

„Ross a văzut pe unii Eschimoși mîncînd fie-care cite 14 livre de „saumon“ crud, și aceasta nu ieră de cît o zacuscă. Parry povestește cu desgust cum înghițeau de cu lăcomie grăsime crudă și sugeau untul stricat remas pe pielea de focă. După spusa lui Etzel la Eschimoși o fată tinără poate mîncă zilnic, cite 10, 12 livre de carne și de pine uscată in timp de mai multe luni. Eyre a văzut un Australian mîncînd într'o noapte șese livre și jumătate de carne fiertă. De și organizația ieste foarte asemănătoare la toți oamenii, totu-și nu se poate să nu admitem că aceste rase mîncăcioase, au o hrănire mai tare și o schimbare moleculară mai grabnică“.

„Boșismanii cît și frații lor Hotentoții, au același obicei. Bur-

chel a văzut pe cei di'ntăiū mîncînd ca niște cîni mațele unui hipopotam, și stergîndu-și din cînd în cînd degetele pline cu grăsimi de brațe, de picioare ori de șolduri.

„Fie-care se bucură de partea ce capătase și toți ierau stropiți de sînge, desgustători de scîrnavi ce ierau. Thomson spune aproape aceleași lucruri despre Hotentotii Griquași, dar mai adaugă, că Boșismanii pe cît sînt de mîncăcioși cînd au, tot pe atîta pot răbdă cînd n'au. Unul dintre ieii trăi 15 zile numai cu apă și cu sare.“

„Chiar rase mai superioare și chiar mai civilizate, sînt mai tot atît de selbatece cînd ie vorba de mîncare. Cook a văzut pe Neo-Zelandeji bînd unt-de-leu cu o lăcomie vrednică de un Eșchimos: deșertau lămpile, înghițau mucerile, se grămădeau pe lingă căldările în cari se topea untura de focă, cu lăcomia unui copil după cofeturi. Același călătoriu ne poveștește cina unui capitian: o femeie stătea lîngă iel și-i punea în gură cu pumnul niște pește fiert și niște fructe, pe care iel le înghițea cu o poftă groznică, pe fața lui ieră zugrăvită o nesimțire desevirșită, și judecă că toate gîndirile lui ierau numai la pîntece. De abia ne privi. Dacă rostea cîte-vă monosilabe cînd ne uitam la iel, nu spunea alta de cît silea pe femeie să-l hrănească, iar alte slugi (cari pregăteau un soi de turtă din fructul de pine) să-și facă slujba mai răpede.“

„În Polinezia sîntem încă în țară selbatecă; dar găsim obiceiuri asemănătoare și în țeri barbare, în Abisinia. Pe timpul călătoriei lui Bruce, Abisiniinii după ce tăieau un biftec din un bou viu, fie-care bărbat se punea la masă între două femei și mîncă în chipul următoriu: Cu mîinile se sprijinea pe genunchele vecinelor, stă cu trupul plecat cu capul înapoi și cu gura deschisă, ca niște idioți, înturnîndu-se neconținut în spre părțile ce le da mîncare, și așa de răpede în cît mai nu se înnecau înfulcînd. Acesta ie un semn de mărire. Cel ce înghite mai mari bucăți și face mari vuet mestecînd ie privit ca cel mai bine crescut și care știe să trăiească mai bine de cît toți. În societățile primitive nu ie nici un desgust pentru chipul cum se hrănește cineva. Unui regișor din Africa din năuntru femeile îi mestecă mîncarea; bărbatul fericit n'are nevoie de cît să înghită. În insulele Marchize ie o faptă foarte politicoasă a scoate o bucată mestecată din gură și a o da unui prieten.“

„Faptele ce s'au spus și pe lîngă cari s'ar putea adăugi încă multe, ne fac se privim cu ochii vieața omului mai nedespărțit încă de animale. Facultățile nobile ale crierului lipsesc sau de abia se ivesc. Are prea puțină minte pentru a preface firea în folosul lui; i-ară mai ca samă n'are nici o prevedere. Lipsele

suferite nu lasă în mintea sa de cît o amintire slabă; căci crierul său nu ie încă în stare de a păstră întipărituri trainice. Pe urmă plăcerile momentului, și mai ales plăcerea digestivă, ie strașnică; așa că iel nu se poate stăpîni și minîncă fără cumpăt merindele de pe mai multe zile în una singură. Trebui dar că facultățile sale hrănitoare să capete o elasticitate strașnică. Cîte o dată se deprinde după voi, Neo-Caledonianul minîncă foarte mult, cînd minîncă, dar n'are pretenție să minînce în toate zilele. Cafrii am-ninșți de foamete, își pun singuri posturi de bună voi: și nu minîncă în toate zilele. Beduinul cumpătat, care la nevoie se mulțamește cu cîte-vă curmale, cu puțin lapte, minîncă foarte mult cînd din întimplare are. În unele părți foametea ie așa de obișnuită, în cît s'au deprins a-și distinde stomahul cu materii nehăbitoare; așa Neo-Caledonianul din insulele *Loyalty* minîncă bucuros niște pămînt aluminos, încărcat cu rămășiți organice, și pe care il ieu din scobiturile stîncelor încărcate cu humus (pămînt negru); tot așa făceau Otonacii din insulele Orenocului observați de Humboldt. etc."

„Acuma putem vedea lîmpede în adîncul vieții de conștiință a omului primitiv. Facultățile intelectuale nobile, descrise în tratatele noastre de psihologie, ca esențiale omului, lipsesc cu desevîrșire în crierul selbatecului. În această viață conștiința ie încă în stare de formare, grija de mîncare s'ăfînește totul. A găsi mîncare a gustă plăcerea digestivă, acesta ie temeliea viței sufletești. S'ar înșelă strașnic cine ar crede că ie alt feliu la toți oamenii *civilizați*. În societățile Europei moderne, cîți selbateci încă nu sînt! Pentru cei mai mulți grija de a-și găsi hrana zilnică ie tot deauna treaba de căpetenie, și chiar pentru mulți din membrii claselor diriguitoare, plăcerea plăcerilor, n'a încetat de fi tot plăcerea mistu rei făcută mai păcută prin cîte-vă lucruri gustoase. Drept vorbind și privind sub suprafața strălucitoare a societăților noastre pretinse civilizate, în fiecare om dobitocul ie mult mai puternic de cît îngurul, și luînd omenirea de a-zî în general, se poate zice că cerințele afective și intelectuale mai înalte nu sînt de cît un fenomen adaus."

(Sfîrșitul traducerei din Dr. Let urneau).

Sofiea Nădejde.

Legea lui Lynch.

Schiță de obiceiurile lucrătorilor ruși.

La gara stației *Greazi* un negustoriu din *Cutais*, bun prieten al meu, îmi spusese niște noutăți nu prea plăcute pentru mine: trenurile nu mai împlau între *Novinscaia* și *Prohladnaia* de vre-o trei zile din pricina omătului. Voisem se aștept la *Novo-Cercasc* până se va curăți drumul, dar am avut noroc că am făcut cunoștință la stația *Sulina* cu un ingineriu de la minele de cărbuni dinprejur care a fost așa de îndat ritoriū de m'a pof-tit la dînsul și-mi spuse că va arăta cu mare plăcere toate ocnele și pe lucrători. Se înțelege că ieran nespus de bucuros de asemenea prilej.

Ierau numai cinci ceasuri, dar întunecase de tot cînd ieșirăm din gară. Ne urcarăm într'o sanie mare acoperită cu țol de pîslă. Niște cai buni alergau de le scăpărau potcoavele și numai zăpada aruncată de picioarele lor ne împlea din cînd în cînd ochii și obrazul. Departe, departe, înainte se vedeau niște focuri, se arată forma întunecoasă a vre-unei fabrici sau ogeagul înalt al vre-unni puț. Ici coala zburau în aer snopi de scin-tei și luminau împrejurimile cari în dată se acufun-lau în negură și mai deasă încă.

Priveam la toate acestea plin de mierare, dar iera foarte frig așa că m'am bucurat nu puțin cînd saniea s'a oprit di'naintea unei căsuți și am scăpat de vîntul cel rece care-mi suflă drept în față cu o asprime nespusă. Peste vre-o două minute ieran într'o odaie luminată și bine încălzită. La masă vorbirăm de slujba prietenului, mieu de starea economică și morală a lucrătorilor din minele de cărbuni și despre sărăciea lor. Dl. *Iacovenco*, așa îl chiamă, îmi făgădui că mă va duce în ocne și-mi va arăta toate tăinele acestui iad.

— Îmi pare reu, zise iel, că iești obosit de drum, te-ași duce chiar acuma să-ți arăt ce-vă foarte însemnat.

De bună samă ieran foarte obosit, dar vorbele prie-

tenului, ce-mi căpătasem, îmi ațitară dorința de a află ce avea să-mi arăte și m'am hotărit să merg.

— Bine, zise iel, îți voi arăta cum petrec lucrătorii noștri. Astăzi primesc lefile și petrekerile vor fi grozave. Mai avem încă timp, la nouă orî zece ceasuri vom plecă.

Timpul trece răpede într'o odaie caldă, la un păhar de vin—la zece punct plecarăm de a casă. Vijeliea ieră și mai grozavă, nu se vedea la doi pași, de întunec. Bine îmbrăcați, cu mare greutate înnotam prin troianul de omăt. De o dată tovarășul mieu a stat locului și a început a sudui.

— Trebuie să ne întoarcem a casă, zice iel.

— Dar pentru ce? îl întrebăi

— Am uitat revolverul.

— Dar ce, iese primejdios a îmblă pe aice noaptea?

— Ba încă ce feliu! Ieu nu mă tem, pe mine mă iubesc toți, dar alții nu îndrăznesc să ieasă afară din casă, după ce se sfirșește lucrul pe la ocne, mai ales pe așa vreme! Totu-și nu-î reu să ai armă; noi și la lucru tot cu revolverul în buzunariu mergem. Sînt feliu de feliu de oameni pe aice, mai mulți rei de cît bunî.

După ce și-a luat revolverul, mersem răpede spre localurile cele vesele, în cari se înneacă în vin chinul cel greu și suferințele robilor slobozi.

Toate aceste locuri, precum : cafenelele, crișmele, otele și altele ierau așezate în apropiere de ocne, unele lângă altele, netemîndu-se că-și vor luă mușterei unele de la altele, căci mare ieră numărul celor ce puteau fi jupoați. Intrarăm într'o *ciainărie* ce se părea mai curătea, cerurăm cîte o bere și ne așezarăm lângă o masă. Ieră destul de curat. Bufetul îți trăgea luarea aminte : cu mulțimea ierau grămădite pe dînsul bănturi și mîncări reci. Puteai să găsești tot ce ți-ar fi poftit inima. Tovarășul mieu luase samă cum mă mieram de bufet și-mi zise : „Peste două ceasuri nemic nu mai remîne nici din mîncări, nici din bănturi. Lucrătorii noștri mîncă bine — de două orî pe

lună : la întâiū și la cinci-spre-zece, în zilele cînd primesc lefile. În aceste zile le cam place să minînce și să bea bine ; dar ce să mai spun, îi vei vedea singur.

Cînd intrarăm nu ieră încă nime în cîainărie, dar peste vre-o cite-va minunte salonul gema de lume. Intrară mai întâiū cinci lucrători, plini din cap până'n picioare de omăt, care în curînd se topî și atunci puteai să vezi că ierau îmbrăcați în zdrențe în loc de haine. Peste tot ierau acoperiți cu praf de cărbune, așa că peste cit-va timp fețele de masă și șervetele ierau negre de spăriat. Puțin cite puțin veniră una după alta finți negre, nu mai ieră loc, toate mesele ierau pline, două femei abîea puteau să slujască pe toți. După ce li se potolî foamea, se puseră pe băt. Într'un colț se auzî sunînd un ban, s'a început „orleanca“ un feliu de joc în „pajură orî număr“. curînd pe toate mese'e jucau în arșici, loto, cărți și mai ales „stucolia“ și stos.

Ne apropiarăm de o masă la care un domn ținea banca, vr'o două-zeci de înși încunjurau masa. Privind fețele cele turburate, cu ochi scînteioși, văzînd mînele tremurătoare—cînd aruncau pe masă bancnote de două-zeci și cinci de ruble pe o carte,—puteai gîci că nu le prea mergea bine și adevărat ieră ușor de văzut ce înșelăciune grozavă se facea acolo : cărțile cele mai mari ierau însemnate fără de sfială pe dos, așa că bancheriul în câte va minunte cîștigă mulțime de bani.

— Să plecăm, îmi zise încet prietenul, aici în curînd au să joace cuțitele și revolverele ; tot deauna se închee cam așa.

Îeșirăm. Afară se vedea ca ziua de la fereștrile bine luminate ce ierau de o parte a stradei și de cealaltă. Într'o parte se auzau niște sunete ale unui orhestru destul de bun, mai departe cine-vă se îndărătnicea să cînte pe M-me Angot la un piano stricat de tot.

De o dată, de la un otel nu ieși, dar zbură un om spătos și voinic, care cit pe ce de nu ne-a trîntit la pămînt, dînd busta peste noi.

— Mai încet, la dracul, zise Iacovenco.

Lucrătorii buimăciti se opriră și se uită în fața tovarășului mieu.

— D-voastră sinteți, Alexii Petrovici, zise iel cu bucurie, unde vă duceți?

— Vreau să arăt Domnului, cum pierdeți voi viața și banii.

— Dar ce, iel îi *ce' nou*?, socotind că sint vre un șef nou.

— Ba nu, respuse prietenul mieu, îi un domu particular, a venit oaspe la mine. Dar ce? Pe tine te-au gonit de acolò, de-ai sărit pare-că te-ar fi oprit cine-và?

— Nu, îngină iel, dar am fugit de păcat, *chioră* *) îngroapă pe cine-và.

— Pe cine, întrebă Iacovenco cu iușală.

— Pe Sanica, de la Rogacef, fu tristul respuns.

— Ai plăcere să vezi una din dramele ce se petrec adesea pe aici, mă întrebă Iacovenco.

— O dramă? întrebăi.

— Haidem răpede, zise iel, și apucându-mă de mină mă tiri într'o căinărie, adevărat acolò de unde ieșise muncitorii de care am vorbit.

Camera ieră plină de fum, grozav de scîrnăvă, cu podelele ude de vin, de bere și de vodcă. La o masă zoioasă ședeau vre-o doi-spre-zece inși cu mutre ciudate și selbatece. Între dînșii ierău două femei, una mică și groasă cu ochii roși ce de abiea se zăreau și alta, naltă bine făcută, frumoasă dar galbană de spăriat. Fața ieii m'a lovit, de bună samă suferea de frică ori de minie.

Mulțime de stecle goale dovedeau că beția trecuse peste toate mărginile. Pe lîngă masă stăteau mulțime de oameni curioși, cari priveau nu știu la ce, căci nu vedeam nemică. Se petrecea o beție foarte obișnuită, până la pierderea simțuri'or omenești și a judecăței. Mă ui-

*) *Chioră* se chiamă în limba lucrătorilor, fugarii din Siberia, cari n'au pașpoarte.

tam cu mîerare la Iacovenco, care se prefăcuse grozav la față privind pe femeea cea galbănă.

— Dar pentru Dumnezeu, ce se petrece aici, îl întrebăi ieu, la ce te uîți?

Mă duse într'o odaie deosebită și-mi dădù lămuriri.

— După ce va trece miezul nopței, îmi zise iel, are să se îndeplinească o judecată după legea lui Linch; aici înse se chiamă mai pe scurt: a trimete pe ceea lume. Ie osîndită la moarte femeea cea galbănă și cu fața așa de îngrozitoare. Iea știe ce o așteaptă și voiește să se îmbete ca să nu mai știe nemică, dar se vede că acuma nu se poate îmbătă.

— Ascultă-mă, domnule, îți bați joc de mine ori glumești, îl întrebăi cu groază.

— Pe cinstea mea că nu. Aici asemenea lucruri îs foarte obișnuite. Trimăt pe ceea lumē pe șpionî, pe vînzători, pe ibovnicele necredincioase și pe cele ce nu mai plac nimărui.

— Iei, și au s'o ucidă aici dinaintea tuturor, îl întrebăi, neștiind să cred ori să mă miniiu, căci tot persupuem că glumește poate.

— Nu, nu, fac treaba așa de cu ghibăcie în cît nu se poate prinde nemică. Acuma iese prohodul nenorocitei, la miezul nopței beția se sfirșește, toți ies și se duc, hangiul ie datoriu să închidă ușile, prin urmare o dă și pe dînsa afară, măcar de nu ar voi iea; alt-feliu il rup bucăți. Așa că scăpare nu-î; nenorocita trebuie să ieasă afară, unde o așteaptă ciți-va, cari îi legă minele la spate, îi pun căluș în gură, o iea unul în spate și o duce până la vre-o ocnă părăsită și o izbește cu capul în jos.

— Dar nu se poate luă vre o măsură ca să nu se petreacă asemenea bărbărie? strigăi cuprins de groază.

— Ce să faci? Aice sînt poate cîte-va miî de lucrători și mai bine de jumătate fugari din ocnele Siberiei, de la munca silnică, cari se ascund de poliție și de lege, într'un cuvînt oameni morți pentru societate și pentru omenie. Dacă ai pune lîngă fie-care cîte un păzitoriu, tot ar

face fără-de-legi de ți s'ar face părul măciucă. Și gîndești că poliția nu știe ce feliu de lucrători îs aceștia de aici? Știe foarte bine și ar fi bucuroasă să puie mîna pe toți, dar n'are mijloace și putere. Vine, de pildă, îspavnicul să facă cercetare, minerii inșe au prieteni buni, cari le dau neîntîrziat de știre prin toate ocnele, așa că cei căutați sau se duc la ocnele cale mai depărtate ori trec de la o ocnă la alta. Ast-feliu să presupunem că ispravnicul cu un polc de soldați vine la o ocnă în care lucrează 30 de oameni, să facă cercetare. Dintre cei 30, zece sînt „guzgani“ adecă trebuie să se ascundă. Acești zece merg la vre o ocnă din vecinătate și în locul lor vin de acolò alți 10 cu pașpoarte în regulă. Poliția se scoboară în mină.

— Cîți oameni lucrează aici? întreabă autoritățile.

— Trei-zeci, li se răspunde.

— Cartea!

Îi aduc catastihul în care sînt însemnați lucrătorii. „Ivan sin Lungul, cetește ispravnicul.“ „Ieu sînt, răspunde unul“ ... „Pașportul!“ strigă autoritatea. În pașport stă scris: „barba mare neagră“, dar Ivan sin Lungul cel fals n'are barbă de loc, nici n'a avut.

— Pentru ce ți-ai ras barba? îl întreabă cu mînie?

— Nevoiea m'a pus s'o rad, Măriea Voastră, răspunde iel neclipind din ochi.

— De acum să nu te mai razî, dobitocule.

— Sînt bucuros să pot fi ascultător ũ la poroncile D-Voastră, îi răspunde hoțul, aproape rizînd în fața națialnicului.

— Așa se face cercetarea în mină și până ce pleacă la alta, Ivan a trecut înainte și înlocuește pe vre un Sidorof sau Ivanof. Să-l mai cunoști, peste puțină, fiind toți negri ca niște draçi și semănînd unul cu altul și toți cu unul. Se înțelege că în asemenea întîmplări administrația minei ar putea da ajutoriũ poliției, dar dacă ar face așa, și-ar pierde toți lucrătorii. Poftim acuma și desbară-i de obiceiul selbatec de a trimete pe ceea lume.

De pildă acuma n'ai de cît să zici un singur cuvînt pentru binele nenorocitei și te cununî cu dînsa. Vieța noastră aice îi grozavă, la fie-care ceas tremurî să nu o pierzi. Adesea iese de ajuns un nemic pentru ca să-ți capeți ura „varnacilor“ *) și atunci mai bine iea-o la să nătoasa, căci altmintrelea o pățești în fundul ocnei.

Acuma se auzi un hor de glasuri ce cîntau :

„Ci ia v poli
ne calina bulă“ **)

Cine-va plîngea innăbușit, ceialați rîdeau cu hohot. Ieră prea mult pentru mine, nu mai putem de jele și ca nebun am ieșit din odaie și am apucat la fugă cît în luau picioarele, în urma mea alergă Iacovenco.

Ajunserăm în sfirșit a casă. Pentru ce ierău să omoare pe nenorocita femeie? Ce crimă săvirșise? Tovarășul mi-a povestit o istorie foarte tristă, v'o spun și ieu.

Nu departe de stația *Gornaja* într'o ocnă lucră un om ca de 40 de ani la vrîstă, mult timp fu neînțeleș de toți. Venise la biuroul ocnei să între în slujbă.

— Pașport ai? îl întrebă șeful.

În loc de pașport necunoscutul arată două minî zdravene.

— Bine, zice șeful zimbînd, și l'a primit.

N'a lucrat mult timp acolò, căci nu le plăcea celorlalți să-l vadă așa de posomorît și de tăcut. Spusese numai că-l chiamă *Vanica Ribolov* și mai mult nemică. Părăsi ocna și întră în alta. Aice își schimbă purtarea, se arată cel mai vorbareș și mai glumeș.

Aice s'a îndrăgostit cu Sanica, care ieră foarte frumoasă, și deșteaptă. Iea a aflat că Ribolov avea cusute în cișme 2000 de ruble și s'a hotărit cu orî ce preș să le scoată de la dînsul. A spus cui-vă din ai ieî și într'o demineată Ribolov nu mai veni la lucru. Saniaca începù a face feliù de feliù de cheltuiești, toți aflară că are bani.

Toamna, așa pe după Sîntă-Mărie veniră la ocnă cinci

*) Fugari din Siberia.

**) N'am fost și ieu călină în cîmpie?

fuguri din ocnila Siberiei și s'au învoit să lucreze aici. Iei mereu întrebau de Vanica Rîbolov dar toți tăceau, nimene nu voiau să le spuie adevărul, numai Sanica le zise : „Mai întrebați-mă și pe mine, poate vă voiu spune ieu unde se află iel.“

Varnacii au și luat'o la întreat.

Fiind odată bată mărturisii că la ucis. Acuma pe-deapsa : „Dinte pentru dinte și sînge pentru sînge“ se îndeplinește.

Prietenul mîeu sîrșise de povestit, dar ieu tot ascultam, părea că încremenisem. Ce obiiceuri în veacul al XIX-lea, pare că am fi trăit în Africa cu 100 de ani în urmă.

Peste cîte-vă zile drumul s'a îndreptat și ieu am plecat să-mi cat de treabă.

Șt. Băsărabeanu.

BCU *Dacia sub Romanii* Cluj

Confirința ținută de Dl. Xenopol la Universitatea din Iași.

Dl. Xenopol a vorbit despre starea Daciei sub Romanii și a dat ascultătorilor o idee despre vieța locuitorilor acestor părți ; deși ici colea dorința de a face pe public să ridă a împins pe oratoriū să facă caricatura religiei Romanilor, de pildă, care orii cum nu ieră mai caraghioază de cît altele din vremurile noastre. Cum-că va fi îndrăznit un Roman să suduie pe Joiea cînd nu-î împlinea dorințele ne luăm voie de a ne îndoii, mai ales că nu ni s'au dat vre-o dovadă.

Ca unul care s'a specializat în chestiea remănerii Romînilor fără întrerupere îs părțile acestea de la Traian până a-zii, se întelege că Dl. Xenopol n'a putut să nu atingă și această chestie. Găsim un pas însemnat, că în sîrșit se spune pe față că Moldova n'a fost locuită de Romanii, afară de lîngă Dunărea și acea regiune dunăreană făcea parte din provincia romană Mesica. Ne-a plăcut că a spus Ieșenilor că *Iași* n'au a face cu vre-un

municipium Iassium, și că inscripția în care cetea *Praefectus M. Dacorum Iassium*, aflată în Austria... nu vorbește de *Municipium* ci de *Militum*, căci *praefectus* ieră un funcționariu militar și nici de feliu civil, în fruntea municipiilor.

Alt fapt însemnat iese că, după descoperirile făcute pe termul Dunării în România mare și în regiunea munților până la Buzeu, Romanii se așezaseră și pe acolo.

Dar lipsa cea mai însemnată de care pătimeste Dl. Xenopol iese necunoștința limbistică științifică. D-sa chiar din această pricină despretulește limbistică și o privește ca o boscărie, dar nu se ferește a o întrebuința unde îi vine la socoteală. Așa spune că *Severinul* ar fi de la *Sever*, *Caracalul* de la *Caracalla*, *Antina* de la *Antonina*. În toate aceste trei exemple n-a avut noroc Dl. Xenopol să ne erească măcar unul bun. Așa nici nu poate fi vorba de a aduce *Severinul* din *Severinus*, căci *v* s'ar fi prefăcut negre-*it* în *u* apoi grupa *ue* în *uē* și am fi ajuns la *Seorin*, dar nu la *Severin*, mai de primit iese părerea acelora cari cred că orașul a fost zidit de regiū Ungariei și închinat sfintului Severin și anume prin veacul al trei-spre-zecelea la început—*Caracalul* stă și mai greu, căci nu se rosteste așa cum pretinde Dl. Xenopol, ci *Caracāl* cu accentul pe *a* din silabe *ra* și cu *ā* în silaba din urmă așa că poate fi tarcesc ori cuman dar nu latinesc din *Caracalla*. *Antina* din *Antonina* prin scoaterea silabei *on* iese din cele mai ciudate. Pe ce cale, în puterea căror legi fonetice s'ar fi făcut asemenea scoatere a lui *on*, nu se întreabă Dl. Xenopol, ci numai spune că lucrul iese bătătoriu la ochi. Din *Antoninam* putea să fie românește: *Intoninā*, *Intunina*, *Untunina*, dar *Antina* nici o dată. Frumos lucru ar fi un *A* începătoriu într-un cuvânt de mai multe silabe, urmat de *n* și neprefăcut în *i*...!

Zădarnică muncă, numai de la limbă se poate aștepta lumină în privința chestiei dacă au ramas Români și după căderea Daciei în mâinele barbarilor, pe locurile acestea, ori cel puțin în munți. Dar pentru a putea scoa-

te asemenea lumină de la limbă, trebuie să o cercetăm după metode științifice și nu în mod poetic ori fantastic ori trăgînd lucrurile de urechi ca să spuie ceea ce ne-ar trebui nouă.

Un singur dialect din munți, care ar arăta deosebiri foarte mari de cel macedonean, de pildă în care s'ar zice *pane, vento, covento*, etc. ar fi mult mai hotărîtoriu de cît toate etimologiile făurite de Dl. Xenopol. Ieu cred că a fost cu putință să fie Romîni în munți, dar până acuma lipsesc dovezi; pe de altă parte limba arată că cea mai mare parte din Romîni cari se află acuma la mieză-noapte de Dunărea a venit de peste Dunărea după o mie. Așa ieră ideea lui Lambrior, care a adîncit mai mult de cît ori cine d'între Romîni chestiile relative la limba și istoria Romînilor.

Verax.

Rusul la drum.

BCU Cluj / Anecdota populară. Library Cluj

Nu știu unde rusul alergă grăbit,
Dar pe-un drum pe 'ncunjur a fost nimerit,
Și mergea sărmanul și mergea, mergea
Numai drum în ochii, alta nu vedea.
Cine-va văzîndu-l l'a 'ntrebat :

— Dar unde

Mergi așa cu grabă? — Rusul îi răspunde

În cotro se duce și că se grăbește.

Cellalt vrîndu-î bine, stă și-l sfațuește :

— Du-te ia pe-aice că-î aproape tare,

Pe-acolo ie 'ncunjur, ie cu depărtare!

— Se 'nțelege lucrul! Astfel trebuiește

Cum de parte-î locul lung și drumul iese.

— Nu-î așa. Ie 'ncunjur, nu m'ascuți?

— Ascult

Asta nu-î pricină, dar de mers ie mult.

— Mult pe-acolo iese, dar pe-aice nu-î

Înțelegi acuma? Ce te faci tehuî?

— Înțeles; dar ș'apoi dac'am înțeles?

Merg ieu tot pe-aice. Nu tot am de mers?...

T. D. Speranță.

Despre cîte-va formațiuni terțiare în Moldova

de

Dl. V. Gr. Cobîlcescu, profesor la Universitatea din Iași. *).

(Prescurtare).

Dl. Cobîlcescu a publicat observațiile ce a făcut în vara anului 1882 și credem de mare folos, pentru acei cari voiesc a se ținea în curent cu descoperirile geologice în țara noastră, a face cunoscută asemenea lucrare traducînd'o ce-vă prescurtată în romînește.

Dl. Cobîlcescu împarte terenurile cercetate de D-sa dujă tabelul următoru:

Miocen	{	Pături sarmatice. Formațiunea cu sare.
Oligocen	{	Greziu de la Magura. Formațiunea menilitică. Margă sub menilitică=Pături de la Hajoj).
Eocen	—	Formațiunea numulitică.

În acest tabel paturile cele mai nouă sînt cele sarmatice și cele mai vechi formațiunea numulitică. În partea de sus a Moldovei, pe o întindere arătată mai jos, peste paturile sarmatice sînt așezate prundișuri și luturi din cea din urmă perioadă geologică, din acea numită quaternară.

În Moldova iese mărginită formațiunea sarmatică spre apus prin o linie care trece pe lângă satele Măliuți, Sasca, Bogata, Rîncești, Boiștea, Țibucanii, Sîrbeștii, Calul, Fîntînele, Calugăra-Mare, Valea sacă; la amiază-zi se întinde până la Sascut și Scărișoara (la Seretiü) și până la Cîrja (la Prut); mai spre amiază-zi paturile sarmatice sînt acoperite de pături mai nouă a nume de formațiunea cu congerii; la resărit și la miezã-noapte se întind în Bucovina și Besarabia fără intrerumpere.

„Paturile par mai pretutîndenea așezate aproape orizontal, totu-și trebuie să le presupunem o plecare generală spre Sud-Ost, căci ori unde am putut urmări vre o patură pe o întindere mai mare, am aflat prin nivelare o plecare, care une-locuri se urcă la 2 metri și 5 decimetri la chilometru. Spre marginea apusană, acolo, unde se sfîrșește formațiunea, înclinarea ajunge la 15 grade (la Luncani) și chiar la 35° (la Faraoni).“

Patura cea mai adincă dovedită ca sarmatică a aflat'o Dl. Cobîlcescu la Lespezi pe malul stîng al Seretiului. Cînd se sco-

*) Din *Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt* No 10, 1883. Iunie 30

boară apa riului se vede că această pătură ieste așezată pe niște argila (humă) albastră. Despre aceasta crede Dl. autoriu că-i tot sarmatică, deși n'a reușit să afle într-însa fosile. Pătura așezată peste huma de care am vorbit ieste formată din mai multe pături de năsip și de molasă foarte bucățită și cuprind mulțime de concrețiuni de năsip în formă de lespezi cu mărgini rotunzite, cu contururi și suprafețe neregulate, ori chiar din boambe foarte regulate; une-ori se găsesc câte două trei din aceste boambe lipite împreună, formațiunea samănă cu cea de la Leschkrichen în Transilvania.

Dl. Cobîlcescu arată că formațiunea cu boambe care acopere toată partea mijlocie a Transilvaniei ieste și în Moldova, numai la noi și a nume la Lespezi cuprinde mulțime de fosile sarmatice, pe cînd în Transilvania de abia ici colò se găs-ște câte un *Cerithium pictum*. Multe din speciile aflate la Lespezi sînt nouă și Dl. autoriu va publica mai pe urmă un studiù asupra lor, de o cam dată citează următoarele: *Donax dentiger*, Echw., *Donax intermedius Hoernes*, *Modiola marginata*, *Ervilia pusilla Phil.*, *Ervilia podolica* și *Cardium plicatum*.

„Aceste pături au grosime de peste 100 de metri și arată mare statornicie în alcătuirea lor chiar și la mari depărtări, căci le-am găsit pe toată clima resăriteană a lanțului care desparte regiunea de unde curg apele în Seretiu de acea de unde se varsă în Tazlău, precum la Luncaui, la Valea-sacă, la Faraoni și la Urăgușeni, acolo ieste alcătuită numai din năsip și din piatră moale de năsip cu lespezi și boambe, cuprinzînd aceleași fosile. Se arată și la mează-noapte de Lespezi, în valea Moldovei, lingă satul Capul-Dealului, unde se află tot același năsip și aceeași molasă, caracterizate tot prin *Donax dentiger* și *Ervilia podolica* pe lingă cari se află înse mulțime de *Cerithium pictum* și *Cerithium rubiginosum*. La Sasca și la Bogata se află prin pături năsip și lut și cuprind și lignit. Nicăeri n'am aflat în aceste pături *Maetra podoliga* ori *Tapes gregaria* ori alte specii, ce se află în păturile ce vin mai sus peste acestea.”

„La Lespezi urmează deasupra păturilor descrise un greziu tare, albicios și călcăros, care formează bănci groase, într-însul se află și păturele năsipoase precum și lutoase. Culoarea greziului ieste galbănă negricioasă și grosimea păturei ajunge la 150 de metri și peste. Formează părțile de deasupra a colinelor dintre Siretiu și Moldova, până dincolò de Fălticeni, și se întinde tot astfel și pe malul stîng al Seretiului până spre resărit de Hirău; în această din urmă parte se face din ce în ce mai silicios așa că în împrejurimile acestui tîrg și până la Deleni se fac dintr-însul pietre de moară. Mai spre nord de la Hirău pe la Fia-

mânzi greziul iese mai călcăros, își pierde din tărie și se preface în alternanță de pături de piatră de var cu greziu (piatră de năsip). În spre amiază-zî, la Costești se face mai încurcată alcătuirea. La temelie se arată o humă albastră plin de *Tapes gregaria Partsch* și de *Nassa Dontschinae*; apoi peste această un sistem de molasă gros de 50 de metri și mai deasupra calcar, gros de 40 de metri.

„În aceste pături, la Flămîuzi, precum și la Hîrlău, la Costești și în alte locuri, se află următoarele fosile: *Tapes gregaria Partsch*, *Nassa Dontschinae* d'Orb. și mai ales acel feliu de *Mactra podolica* numit *Mactra ponderosa* Eichw. și însemnat prin mărime. Aceste specii sînt însoțite de *Trochus*, de *Cardium Abichi* R. Hörn și de *Cardium protractum* Eichw.; cel din urmă iese foarte rar, apoi de alte specii nedescrise pe cît cred. *Donax dentiger* Eichw. se află rar; *Donax intermedius Hoernes* și *Cardium plibitum* Eichw. se par a lipsi cu desăvîrșire.

„Spre amiază-zî—resărit, de la Costești se fac păturile din ce în ce mai lutoase și între Tîrgul frumos și Iași sînt înfățișate numai prin lut galbăn hleios în pături subțiri, care predomină în păturile de sus, și prin lut întunecat la culoare, care formează păturile de desubt. În aceste luturi se afla *Mactra ponderosa* Eichw., precum și alte specii de la Costești. În colinele de la amiază-zî de Iași, cari au o înălțime absolută de 250 metri, peste luturile descrise mai sus urmărează un calcar (o piatră de var) adesea oolitic, care formează partea de pe deasupra a acestor dealuri în grosime de la 50 până la 80 de metri.

„Acest calcar se întinde, formînd partea de deasupra a dealurilor, până la amiază-zî de Docolina, spre resărit până la șesul Prutului, iar spre apus până aproape de Seretiu. Pe această întindere își schimbă caracterul în mod simțitoriu; la Răpedea iese format la partea de asupra prin o pătură groasă de 2 sau 3 metri, cari sînt alcătuite mai în întregime din tipariurile de calcar ce impluse scoici de *Mactra podolica* (varietate subțire și mică); la Birnova iese oolitic, spre Vaslui se întărește și cuprinde quart; la Șcheea și la Todrești iese aproape de tot înlocuit prin piatră de năsip și cu foarte puține fosile.

„De la Răpedea și de pe alurea am strîns *Cardium Zumbiri* Cobala, *Mactra podolica* (varietate mică și subțire) Eichw., *Mactra podolica* (var. *Fabreana*) d'Orb., *Erithia pusilla* Phil., *Modiola* specie nouă (?), *Solea subfragiles* Eichw.

„Pe lângă aceste specii cari se află numai în păturile de sus se mai află și următoarele cari înse se află și în cele dedesubt: *Cardium protractum* Eichw., *Trochus podolicus* Eichw., *Nassa Dontschinae* d'Orb., *Cerithium pictum* Baster., *Cerithium rubiginosum* Eichw., *Cerithium Duboisii* Hoernes.

„Din cele spuse mai sus urmează, că în Moldova păturile sarmatice sînt alcătuite din trei despărțituri, cari se deosebesc în deajuns prin caracterele mineralogice și prin fosile.

„Cea mai de desupt și tot o dată mai neschimbătoare în caracterele sale mineralogice iese năsipul și pîeatra de năsip cu lespezi și boambe, asemănătoare cu formațiunea cu boambe din Transilvania, se caracterisază prin lipsa a orî ce feliu de *Maetra podolica*, precum și prin aceea că cuprinde *Donax intermedia*, *Cardium plicatum* și altele.

„A doua, mai schimbătoare la înfățișare și alcătuire, cuprinde *Maetra podolica* (*var ponderosa*) *Tapes gregaria* și alte specii, într'insa nu se află nici *Cardium Zamphiri*, nici *Maetra podolica* (*var-subfira*) nici *Maetra podolica* (*var Fabreana*) nici *Solen subfragilis*, cari sunt în pătura a treia.

„În sfârșit a treia și cea mai de deasupra, înfătoșată prin calcaruri cari samănă mult cu calcarul stepelor din Rusia. Cuprinde speciile citate mai sus și-i lipsesc cele caracteristice pentru cele două mai vechi.

T. U.

(Va urmă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bandusiae ori Blandusiae?

În „Voacea Prahovei“ de la 26 Fevruarie 1884 iese un articol iscălit de un Zantip (?) în care se apucă se aperse pe Dl. V. Alexandri de învinovățirea adusă de „Classicus“ că ar fi întrebunțat forma *Blandusiae* în loc de *Bandusiae* care ar fi singură bună.

Frumos iese cînd Zantip spune că „autoriul cîntului gîntei latine“ care a reperutat victoria în concursul de la Montpellier, și care iese admirat atît în străinătate cît și de toată lumea literariă a latinităței (Poftim numai pe Dl Zantip să ne spuie dacă străinatea și lumea literară a latinăței nu se acopăr în parte, Franciea, Italia, Spaniea, etc. nu s străinătate?) nu va descinde de (pentru ce trebuie de aice?) a se justifica cătră D-nul „Criticus“ care stă pitulat sub pseudonymul de „Classicus...“ (Aice ie spirit nu glumă, luați bine sama).

Dl. Zantip putea să știe că noi n'am publicat articolul lui „Classicus“ cu gînd de a înduplecă pe Dl. Alexandri să schimbe titlul lucrărei sale, deși pe cît știm numai nume de cunoscătoriū al limbei latine nu și-a cîștigat Dl. Alexandri.

Pentru a dovedi că „Classicus“ n'are dreptate Zantip citează următoarele dovezi :

„In *Lexiconul universal german al lui Pierer* (tipărit în Altenburg în 34 volume (de ce nu a pus *de* înaintea de volume?) de la 1840—46 în volumul 3-lea pag. 368, zice:

„*Bandusium* (Alte Geographie) Stadt der Sabiner, unweit Tibur. Dabei der immer kühle Quell Bandusia, (Bandusia fons)—Siehe Sabinum.

„Să căutăm acum cuvîntul Sabinum.

„*Sabinum*. Das Landhaus des Horatius im Sabiner Lande, welches ihm Mäcen geschenkt hatte. Es lag im Gebirge, wenige Meilen über Tibur an der Digentia etc. Nebenfluss des Tibris, dessen Quelle Bandusia hieß).

„Până aici *Lexiconul lui Pierer*.

„Inse în *Dictionarul Latino-German al Dr. Reinhold Klotz* din An. 1857, ieată ce găsim:

„*Blandusia* ae f. (vezi *Bandusia*).

„*Bandusia* ae f. Liebliche Quelle bei Venusia. (Locul natal al lui *Horatiu*.)“

„Din cele ce preced d'ér, se p'óte conchide, că se numea și *Blandusia* și *Bandusia*, după Autori și Epoce, și după cum afirmă și un Anonim din București în *Contemporanul* No. 14 pag. 559, că am'endoué formele se află în edițiunea lui *Horatiu*.

„In fine în *Dictionarul latin de nume propriu al lui Dr. Conrad Gesner* (tipărit în Basilia din Elveția; la Anul 1544, (prima edițiune) intitulat: *Onomasticon propriorum nominum, primum a D. Conrado Gesnero ex Variis Dictionariis collectum*, la pag. 61 ieată ce zice:

„*Blandusia*. In agro Sabino regio est, in qua Horatius habuit Villam, et in ea fontem, quem celebrat eleganti carmine cujus principium est: O fons Blandusiae splendidior vitro, etc

„Sper d'ér că Dl. „*Classicus*“ se va convinge acum că forma *Blandusiae* este singură corectă, iar nu *Bandusia*; căci ori și cum va trebui să cre'dă mai mult și D-sa în autoritatea unui *Dictionariu* de o Edițiune veche de 340 ani (de ce nu *de*?), mai apropiată de epoca classicității și prin urmare mai aproape de adev'ér. (!!) Aducă Dl. *Classicus* o dovadă și mai autentică, mai veche de cit acesta și atunci îi vom da dreptate; d'ér de o cam dată rolurile s'au schimbat, și titlul de „*Ignoranță classică*“ atribuită Autoriului s'ar potrivi mai bine criticului nostru:

„Căci: si tacuisses, Philosophus mansisses séu pe rom'ănescce: D'écă tăceaî, classic rămăneaî! *Zantip*.“

Așă dar după ce aduce un *dictionariu*, adecă cel în 34 de volume care dă dreptate lui „*Classicus*“ și pe al lui *Reinhold Klotz*, care înregistrează am'indouă formele fără a hotări care-i bună, închee că D-sa are dreptate! Strașnici dovezi! Ba uitasem singura dovadă ce aduce, în legea D-sale, ieste că *Dictionariul* lui

Gesner de la 1544 are numai forma *Blandusiae*. . . . De aici tot n'am vedea dovadă, dar Zantip ne spune că în dicționarele din veacul de mijloc trebuie să căutăm formele clasice, sub cuvânt că sînt mai aproape de clasicitate.... D-sa nu știe se vede că clasicitatea a pierit și că numai în timpul renașterii au început învățații a o desgropă și cercetă după manuscrisurile ce puteau să capete, bune ori rele, cum se întimplă. Dl. Zantip nu știe de asemenea că în timpurile din urmă s'a lucrat foarte mult, în Germania mai ales, pentru restaurarea formelor adevărate în scrierile clasice și că pentru a ști cum erau formele cele bune trebuie să fim în curent cu cercetările făcute asupra celor mai bune copii descoperite. De aceea dicționariul lui Gesner nu poate avea pentru noi nici o însemnătate alta de cît să ne arate că autorii lui nu cunoșteau altă formă, (presupun bine înțeles, că Zantip a avut grija să caute de nu este *Bandusia* pe lângă *Blandusia* și acolo). Din acest punct de vedere parerea lui *Quicherat* care leapădă forma *Blandusiae* are mult mai mare greutate de cît crede Zantip.

Iată acum ce ne scrie „*Classicus*“ :

„Cit privește *Blandusia*, după convingerea mea nici nu merită acea carte postală anonimă, importanța ce i-ai dat.

„Dacă nu mă înșel ți-am comunicat și ieu, cite-va zile după trimeterea articolașului, o notiță despre vechia formă cu *l*. Dar toate edițiunile moderne, împreună cu cea critică a lui *Mueller*, *Horatii Flacci carmina* (Lipsiae. Teubner 1873 pag. 66) au numai *Bandusia*; tot așa *Lübker*: *Reallexicon des classischen Alterthums* s. v. *Bandusia*, care lexicon e recunoscut ca autoritate, etc... De asemenea dicționariul lui *Georges*. primește numai forma *Bandusia* și combate părerea celor ce au susținut mai de mult forma *Blandusia*.

„Noi deci ne ținem de cea ce ie exact și critic și nici de cum de edițiuni vechi, greșite, necritice, în tot ce privește literatura antică. Exemplul *Vergilius* și *Virgilius*, nici nu se potrivește aici, de ôre ce la *Verg-Virg* ie vorba de schimbarea unei *vocale*, care în graiul vulgar latin pierduse tăria ieî cea veche și care se modifică în limbile romanice. Șovăirea deci între *e* și *i* ieste cu totul alt fenomen de cît: *Bandusia* și *Blandusia*“.

Pentru noi discuția este sfîrșită. Dl. *Alexandri* și *Academiștii* sînt prinși cu lipsă de cunoștinți serioase clasice.

Verax.

Ieste oare spirit ca ce-vă deosebit de materie?*)

(urmar.)

Pe lângă unitatea spiritului, despre care am vorbit și am aratat cât de nimicită ieste puterea ce credeau că află dualiștii într'insa în potriva noastră, mai ieste și identitatea.

Ca să nu ni se zică că slăbim argumentul vom traduce bucata întreagă din cartea lui *Paul Janet* intitulată *Le Matérialisme contemporain*, (publicată la Paris în editura librăriei Germer Baillière et Cie 1875) în capitoul VII pagina 123.

„Identitatea personală nu se definește, dar se simte. Fie-care din noi știe bine că rămîne acela-și la fie-care clipă din durata vieței, și aceasta se chiamă identitate. Se arată foarte lămurit prin trei fapte principale: cugetarea, amintirea, răspunderea. Faptul cel mai simplu de cugetare presupune că cel ce gîndește rămîne acela-și în două momente deosebite. Ori ce cugetare tine un timp; dacă nu vrea cine-vă să primească această părere pentru judecată, va fi nevoit să se unească cu noi în privința raționării; dacă nici în această privință nu se va uni, nu se poate să nu se unească în privința demonstrației, care se alcătuește din mai multe raționamente simple. Trebuie să admitem negreșit că tot acela-și spirit trece prin toate momentele demonstrării. Presupuneți trei persoane di'ntre cari una să gîndească o maioră, alta o minoră, și alta închierea: avea-veți o cugetare comună, o demonstrație comună? Nu, trebuie ca cele trei elemente să se întrunească în acela-și spirit. Ținerea de minte sau memoria ne duce la aceea-și închiere. Nu-mi amintesc de cât de mine, a zis foarte bine Royer-Collard: lucrurile din afară, celelalte persoane nu intră în amintirea mea de cât sub condiția de a fi trecut prin conștiință; îmi amintesc de cunoștința mea și nu chiar de lucru. N-ași putea să-mi aduc a minte de ce e ce altul a făcut, zis ori

gîndit. Memoria presupune legătură neîntreruptă între *ieul* din trecut și *ieul* de acuma. În sfîrșit nime nu-î respunzătoriu de cit de sine însu-și; nu răspunde pentru alții de cit atîta cit a putut a lucra asupra lor ori pr'intr'înșii. Cum aș putea fi *ieu* respunzătoriu de ceea ce a făcut altul înainte de a mă fi născut *ieu*? Așa dar cugetarea, memoria, acestea sînt mărturiile strălucitoare ale identității noastre. Această însușire iese una din cele mai de căpitenie din cele ce caracterizază spiritul.

„Ieste de asemenea în trupul omenesc un fapt de căpetenie și caracteristic, dar care iese cu totul di'npotriva cu cel de mai sus: ie vorba de circularea materiei care se reinnoiește neincetat prin schimb, hrănire. Știm că corpurile organice au nevoie de a lua din afară o cîtime de materie pentru a-și drege pierderile ce sufăr neincetat. În adevăr dacă corpurile viețuitoare ar păstră fără incetare toată materia ce primesc într'insele ar trebui să tot crească neconținut: așa se și întimplă până la o vristă; dar mai departe creșterea încetează. Ieste dovedit deci, că pierde atîta cit cîștigă din nou și că vieața nu-î de cit o circulație. Apoi, cei mai însemnați naturalişti au primit ca dovedit acest fapt. Voiu cită mai ales vorbele frumoase ale lui Cuvier: „În corpurile viețuitoare, zice iel, nici o părțică nu stă locului; toate întră și apoi ies una după alta; vieața iese ca un virtej neîntrerupt, a căruia direcție, deși foarte complicată, iese neschimbătoare, precum și felul de molecule ce sînt prinse în virtej, dar nu moleculele inse-și individual. Din potriua materia ce alcătuieste acuma corpul viețuitoariu în curind nu va mai face parte dintr'insul, și totu-și iea cuprinde puterea care va sili pe cea viitoare să meargă tot pe calea pe care a mers iea. Ast-feliu pentru aceste corpuri forma ie mai însemnată de cit materia, căci materia li se schimbă fără repaus, iear forma remine.“

„Fără să mai stăruiu asupra acestui fapt despre care am vorbit mai în urmă și pe care toți fiziologii îl primesc, să spunem că problema ce are de deslegat materi-

alismul iese să împace identitatea personală a spiritului cu prefacerea neîntreruptă a trupului organizat. Trebuie să mărturisim că materialistii nu și-au prea bătut capul pentru a da răspuns la această întrebare, și Büchner nici nu o amintește. Nu se înțelege înse de la sine că identitatea poate urma din schimbare, nici că unitatea, din compoziție. Dacă se întâmplă așa, tot trebuie să ni se explice cum.

„Cea di'ntăiu explicare ce s'ar putea da iese cea arătată în locul citat din Cuvier. Virtejul vital, va zice cine-va, are direcție nestrămutată; în schimbarea materiei, iese ce-va care rămâne tot-deauna, forma. Materialele își schimbă locul și se înlocuiesc, dar tot în acelea-și și în acelea-și raporturi. Ast-feliu trăsăturile obrazului rămân aproape acelea-și de și părțile se schimbă; semnul de rană tot rămâne de și moleculele rinite nu se mai află acolo de mult. Ast-feliu trupul viețuitoriu are o individualitate întru cât-va abstractă și care iese temeliea identității *ieului*.

„Ast-feliu de explicare nu poate mulțami de cât pe acei ce nu-și dau samă de condițiile problemei; căci presupunând că s'ar putea explica această statornicie a tipului fie individual, fie generic, numai printr'un joc al materiei, prin acțiuni chimice sau mecanice, nu trebuie să uităm că o identitate ast-feliu formată nu va fi de cât părută numai pe din afară, asemănătoare cu a împietririlor în cari toate moleculele vegetale sînt înlocuite puțin câte puțin prin molecule minerale, fără ca forma lucrului să se schimbe. Zic că ast-feliu de lucru nu-î în adevăr identic, și mai ales că nu-î acela-și pentru dînsul însu-și, și că în ast-feliu de presupunere nu veți afla nici o temelie pentru conștiința și amintirea identității. Căci, întreb, unde veți pune amintirea în acest lucru neîncetat în mișcare? Oare în elemente, în molecule chiar? Dar fiind că dispar, cele ce intră nu pot să-și amintească de cele ce ies. Oare în raportul elementelor? Ar trebui, căci numai acesta ține neîntrerupt; dar ce-î un raport care se gîndește pe sine însu-și, care-și amintește de sine însu-și, care-î răspunză-

toriū? Sînt numai abstracții neînțelese de cari scutim pe cetitori.

„Ar putea alerga la ipoteza următoare: În dată ce, va zice cine-va, moleculele intră în corp, de pildă în crieri, se așază acolo unde ierau cele di'nainte; sînt deci în acela-și raport cu moleculele vecine, sînt trase în acela-și virtej ca și cele înlocuite. Acuma dacă cugetarea ieste, prin ipoteză, o vibrație a fibrelor crierilor, fiind că se explică acuma toate prin vibrațiuni, fie-care moleculă nouă va vibra la rindul ieī ca și cea pe care a înlocuit'o; va da aceea-și notă, și vi se va părea că auziți aceea-și notă și va fi deci aceea-și cugetare ca și puțin mai înainte, de și molecula s'a schimbat. Avînd acelea-și cugetări, omul va fi tot acela-și ins. Asemenea explicare totu-și nu ne poate îndestulă citu-și de puțin, căci identitatea persoanei nu-i legată de identitatea cugetărilor. Pot să trec prin ideile și simțirile cele mai nepotrivite între sine fără să încetez a fi tot ieū: și din potrivă doi oameni gîndind acela-și lucru în acela-și timp, șirul numerelor de pildă, nu vom formă pentru aceasta un singur om; mai multe strune cari dau aceea-și notă nu-s o singură strună. Ast-feliū identitatea vibrațiunilor nu explică identitatea personală, cum nu o explică nici statornicia formei.

„Kant face altă ipoteză: „O boambă elastică zice iel, care lovește pe alta în linie dreaptă, îi împărtăște mișcarea, și prin urmare toată starea. Admiteți acuma, prin analogie, niște substanțe di'ntre cari una ar trece în cealaltă reprezentările sale împreună cu conștiința ce le însoțește; ne-am putea închipui ast-feliū un șir de substanțe, di'ntre cari cea di'ntăiū ar comunica starea sa, împreună cu conștiința ce are despre dînsa celeilalte; aceasta, starea sa, adăugită cu starea celei de a doilea la a treia; aceasta iear așa cea din urmă substanță ar avea conștiința de toate stările celelalte trecute ca de ale sale; și totu-și, n'ar fi fost aceea-și persoană în toate stările.“ De și Kant prin geniul lui se bucură de mare autoritate, noi numim ipoteza aceasta neînțeleasă. Mai întăiū, ideea de o boambă

care comunică mișcarea sa alteia, iese însă și o închipuire nelămurită pentru spiritul nostru. Când o bombă lovește pe alta, vedem că a doua se mișcă după cea dintâi; dar nu putem să ne închipuim o mișcare care ar trece de la o bombă la cealaltă; mișcarea bombei a doua nu-i tot mișcarea celei dintâi; iese altă mișcare ce urmează din cea dintâi. Făcând din mișcare ce-va care ar trece de la o bombă la alta, ar însemna că ne-o închipuim ca o substanță ce trece dintr'un loc în altul. Mișcarea înse nu-i așa ce-va. Deci dacă o substanță ar putea să comunice alteia starea sa, nu i-ar putea comunica decât o stare asemănătoare care s'ar produce după oare-cari legi, din pricina stării celei dintâi: deci cum s'ar putea transporta această stare împreună cu conștiința ce-o însoțește?

„După ideile ce ne facem de conștiință, iese ne pare, prin esență cu neputință de a fi comunicată și trecută de la unul la altul. Pot comunica copiilor mei ideile, simțirile, obiceiurile mele, adică pot pricinui într'insii stări de conștiință asemănătoare cu a le mele; dar a le comunica conștiința mea, așa ca să fie ieși *iei* la rîndul lor, iese o operație magică, fără de model, și pe care nici nu putem să ne o închipuim. A avea conștiință de starea altuia iese contradicție în termeni. Reprezentăția, însoțită de conștiință, care s'ar strămuta ast-feliu din substanță în substanță n'ar fi de cît ieul însuși, sub alt nume, și s'ar deosebi tocmai prin aceasta de șirul de substanțe trecătoare cu cari a fost însoțit pe rînd. Așa iese, după noi, singurul chip de a ne înfățișa lucrurile; și întrebăm în această privință conștiința fie-cărui.

„Poate să zică cine-va: raționați într'o presupunere neadevărată. Pare că ați crede că creerii omului se schimbă de tot în fie-care minută, în fie-care secundă chiar. Nu-i așa: crierii se schimbă pe rînd. Apoi pe ce altă parte iese oare *ieul* neschimbătoriu? Nu se schimbă și iel la fie-ce moment? Tinărul iese tot același ca și bărbatul și acesta ca și bătrînul? Deci nici schimbarea nu-i abso-

lută în trup, nici neschimbarea în suflet? N'ar fi cu puțință o apropiere? Conștiința identității ar corespunde cu partea neschimbătoare a creerilor și conștiința schimbărei cu cea schimbătoare. Ast-feliu s'ar întruni în om, după zisa lui Platon, *unul și mai mulți, acela-și și altul*. Iată ce se poate zice mai puternic în apărarea materialismului; dar nu cred să-și fi dat osteneală de a merge așa de departe cu apărarea: noi îi dăm arme.

„Orî-cum nici această întorsătură nu ne convinge. Ar fi ce-vă ciudat, ca omul să piardă neîncetat o parte din sine și să se întregească neconținut. După cât-vă timp, n'ași mai avea de cât trei șferturi din mine însu-mi, apoi numai jumătate, apoi un șfert, apoi nemică. Când neschimbăm, așa simțim oare? Fenomenele se schimbă dar noi le atribuim aceluia-și individ; sînt schimbări de tărie în conștiința *ieului* permanent, resturnări, miș de întâmplări; dar ființa se reafă și tot iese neîncetat aceea-și după toate turburările.

„Apoi aceste prefaceri organice, deși se fac încet, nu ajung la urmă tot la acela-și sfîrșit? Peste mai mulți ani, alt ieu ar urmă celui vechiu. Să presupunem că reînnoirea s'ar face în patru timpuri corespunzătoare cu cele patru vrîste: am avea un *ie* copil, unul tînăr, unul în vrîstă, altul în bătrînețe! Dar ar fi atunci patru oameni deosebiți cari ar moșteni oare-și cum unul de la altul. Cum se unesc pentru a forma unul singur, care să aibă conștiința de identitatea sa? N'ar fi de cât o identitate părută, ca a unei funcții îndeplinită pe rînd de mai mulți oameni cari ar urmă calea începută de cei di'ntăiu, deși foarte deosebiți de alt-feliu între dinșii.

„Să cercetăm încă o ipoteză: s'ar putea zice că nu se schimbă totul în ființa viețuitoare, că iese ce-vă neschimbătoriu și acel ce-vă iese și fundamentul identității și individualității. Cine știe de se schimbă creerii de tot și de nu-î o parte la care nu poate să se întindă prefacerea? Ipoteza poate fi cu atît mai ușor de primit cu cît nu vedem reînnoirea materiei crierilor. Răspund că

nică o observație nu ne dă drept a face asemenea presupunere, că avem a face cu o curată, ipoteză ca și sufletul, pe care-l numești ipoteză. N'aveți prin urmare nici un sprijin mai tare pe experiență; deși, voi materialiștii pretindeți că așezați toate pe observație. Apoi, această materie nestrămutată ascunsă în năuntrul materiei mișcătoare și văzute, această materie ipotetică care ar alcătui ființa individuală și identică, este organizată ori ba? Dacă-i organizată, cum de nu se supune legilor materiei adecă hrănirii, adecă schimbării de părți, mișcării? Cum poate fi nemișcată? Poate-i neorganică? Dar de unde știți că materia neorganică poate cugeta? Experiența ne arată cugetarea legată cu materia organică. Deci această materie care ar gândi n'ar fi asemenea nici cu materia organică nici cu cea neorganică, adecă cu nici unul din cele două feluri de materie. Iată deci un feliu de materie care nu cade sub observație și care cade sub aceleași obiecții pe cari le faceți ipotezei sufletului. Presupunerea materialistă este arbitrară, fără temei și pricinuită numai de nevoie.*

(va urmă).

I. Nădejde.

Conferințele de la Universitate.

După Dl. Xenopol a vorbit Dl. Dimitrescu despre *Psihologia științifică*. D-sa a arătat cum că iese cu putință un studiu adevărat științific al fenomenelor așa numite sufletești și a nume un studiu tot cu aceeași metodă ca și în celelalte ramuri ale cunoștinței omenești, adecă făcând abstracție de ipoteza spiritualității ori materialistă și cercetînd numai fenomenele și înlănțuirea lor. A mai spus că din aceste cercetări nu va putea să ieasă de cit întărirea *Monismului*, adecă a acelei idei că unul este substratul lumii și nu două: materie și spirit.

A ajuns la această închiere; dar dovedind această idee a D-sale a atins mulțime de chestii însemnate. Pentru noi faptul că D-sa a avut curajul de a spune pe față ce gîndește de religie și de metafizică. Față cu fățărnicia D-lui Misir care susținea că-

sătoriea religioasă mai an și cu a altora cari acumă după ani de lucrare pe alte căi au ajuns la faimoasa închiere că nămai priu religie se va putea îndreptă starea poporului român — simte omul mulțămire cînd aude în sala de la Universitate pe Dl. Dimitrescu ori pe Dl. Panu nēsfiindu-se a spune adevărul.

Dl. Dimitrescu a arătat că încă din timpurile cele mai vechi omenii și-au făurit explicări despre cele ce-i încunjuru . . . neștiința, egoismul, înșelăciunea aparențelor a făcut să creadă omul că iel este ființa cea mai de samă din lume, că toate sînt făcute pentru diusul. Soarele, luna și stelele au fost puse acolo unde-s pentru ca să lumineze și se încălzască locuința omului, să-i arăte cînt se în epe și cînd se sfîrșește cutare sau cutare perioadă de timp. Pe această cale au mers așa departe unii că nu ne vine a crede că chiar cu tot diuadinsul au gîndit ast-feliu un om în toată mintea. Așa, nu s'au găsit de acei cari au lăudat înțelepciunea și prevederea lui D-zeu pentru că a făcut în pieile mît-lor borțele drept în dreptul ochilor și nu aiurea; ori acei ce au spus că zămoșii (pepenii galbeni) sînt despărțiți în felii pentru a fi mîncați în familie? etc.

Alături cu această explicare greșită a lumii, cunoașterea faptelor a început a închega o știință . . . care de o dată fu nesimțită și nelovită de chipurile ce și cladiră egoismul omenesc. Cu toată îndărătuicicia ce au arătat cei ce țineau la credințele metafizice și religioase au fost siliți să se convingă că pămîntul nu-i centrul lumii, că ieste și iel un satelit al Soarelui în jurul căruia să învîrtește, că fie-care stea îi un soare în jurul căruia se vor fi învîrtind planete, poate cu locuitori . . . prin urmare așa numita *greșala geocentrică*, adecă credința că pămîntul ieste partea cea mai însemnată din lume și centrul lumii, a căzut întăiu. Rînd pe rînd și alte științi *Fizica, Chemiea*, etc. s'au ridicat alături cu credințele metafizice și au silit pe oameni luminați să înțeleagă că *ploaștea, focul* și alte fenomene se fac după legi și nu după trebuințele omului. Acesta n'are altă putere de cit aceea ce o capătă cunoscînd însușirile lucrurilor și legile și folosîndu-se de diusele pentru sine.

În scurt s'a întins știința până la corectarea fenomenelor sufletești și aice a dat de asemenea peste idei religioase, închipuite așa ca să mulțamească egoismul omenesc, dîndu-i asigurare că după moarte nu se sfîrșește totul cu noi că ieste în noi un suflet, care cugetă, simte și voiește și care va putea cugeta, simți și voi și după ce trupul va fi putrezit. Față cu această închipuire despre *nemurirea sufletului*, etc. știința nu trebuie să facă de cit tot aceea ce a făcut cînd a fost de aflat legile și pricinile fenomenelor de dinafară, adecă să caute adevărul fără să-i pese dacă se va potrivi iel cu ideile religioase și metafizice ori ba.

Psihologia științifică trebuie să se întemeieze pe celelalte științe și mai ales pe fiziologia sistemului nervos, pe observarea năuntrică, pe observarea producerilor omenești în cari oare-și cum s'a realizat ideile unor veacuri, să urmărească fenomenele psihice la toate popoarele de pe pământ, la toate vrstele și la amândouă sexurile și să ție samă de psihologia animalelor.

Pe asemenea temelii se va putea întemeia cunoștința fenomenelor psihice și nu pe visuri deșerte pe închipuirii fantastice al căror timp a trecut.

De pe cât se știe până acuma tot se poate dovedi că credințele religioase sînt greșite și ideile despre lume și despre pământ, înlocuite acum prin altele cari urmează din cercetări științifice.

Dl. Dimitrescu a închiet cu declărarea că, după mersul lucrurilor, religia ie merită să pieară. De și n'am putut să dăm de amăruntul samă de tot ce a spus conferențiarul, cetitorii noștri își vor pute face idee singuri.

Se înțelege că toți cei părăginiți vor strigă că iese scandal și că aice în Iași se pregătesc lucruri primejdioase, cum au mai strigat mai an cei de la „Școala română“ din Ploești. Dacă au strigat atunci, ce vor face acuma cînd Dl. Dimitrescu a fost felicitat de dînșii pentru reușita în alegerile trecute? Dar am văzut că „Școala română“ a ajuns în minelile altor oameni, cel puțin redacția veche s'a mai primentit.

* * *

După D. Dimitrescu în duminica următoare a vorbit Dl. Panu (la 4 Martie) despre *Superstiții în politică*. Dl. conferențiarul a arătat mai întăi că prin *superstiții se înțeleg niște explicații greșite la cari se ține cu îndărătnicie*. După aceea a dat următorul exemplu: Un flăcău iubește grozav o fată, din această pricină nu mai samănă cu ceialalți oameni din sat, ie schimbat, caută singurătatea, nu mai simțește plăcere în mîncare și băntură, noaptea il auzi oftînd și întorcîndu-se în pat fără să poată dormi. Ce zic atunci ceialalți? Că-i fărămacat. Neștiind ce putere au patimile, nici desvoltarea lor, caută o explicare în afară. Mai puneți pe lingă acestea că femeea iubită poate să nu pară tuturor frumoasă și vrednică de o asemenea iubire înfocată și atunci fiecare judecînd cu sînge rece zice: „nu se poate, flăcăul a fost fărămacat“. La această credință greșită, la această *superstiție* țin toți cu îndărătnicie, căci altă explicare nu-s în stare să închipue.

Asemenea superstiții sînt în toate științele, de pildă în fizică, în astronomie, în medicină, adecă toți cei cari se apucă sau s'au apucat de explicat fenomene fără să aibă cunoștințele trebuitoare

au făcut superstiții. Știm fie-care ce cred oamenii despre fulger, despre tunet și despre trăsnet, despre grindină, de cutremure, etc... Toate aceste fenomene le atribuesc ori la niște duhuri de mîna adoua, ori de a dreptul lui Dumnezeu sau chiar de încercă a da o explicare fără să amestece duhuri o dau tot greșită.

Dacă iese așa în toate științele mai ușoare și dacă superstițiile nu lipsesc adesea chiar din cărțile celor ce-s specialiști în asemenea materii, ce trebuie să fie în politică?

Științele sociale fiind mult mai grele și mai încurcate de cît cele naturale, firește că locul unde sînt mai multe credinți și idei greșite trebuie să fie acesta.

D-nul Panu iese un exemplu foarte simplu de pildă *hotărîrea prețului unei chile de grîu* și arată cîte lucruri ar trebui să știe cineva pentru a putea să iese pe chilă prețul convenit. Așa mai întîi trebuie să știe cît îl costă pe dinsul, ca să nu păgubească vînzîndu-l; apoi pentru ca să știe cît poate cîștiga trebuie să știe cît grîu s'a făcut în țară, cît în țările cari cumpără grîu mult în anul reî (la dînșii) și mai puțin în alți ani, trebuie să știe cît s'a produs în țările cu cari se află țara noastră în concurență; apoi trebuie să știe costul transportului până la locul unde se cumpără, agiul banilor,.... Dacă nu va ști unul din aceste lucruri păgubește.

De asemenea mai aduce ca exemplu *facerea unei legi*. Cîte lucruri n'ar trebui să știe cineva pentru a putea să-și dea sama lămurit de urmările ce va trebui să aibă legea și de încurcăturile și efectele indirecte ce va avea.

Putem și noi aduce un exemplu. Ce lucru se pare mai simplu de cît chestia *valorii* lucrurilor și cîtă desbatere n'a trebuit să fie între economiști în această privință până acuma și totu-și mulți, așa ziși economiști chiar, sînt plini de superstiții în această privință!

Pentru a prezice un război ar trebui să cunoască cineva starea economică, socială și intelectuală a puterilor Europene, și nu starea ce se afișază ci cea reală; ar trebui să cunoască tendințele și puterea relativă a partidelor, etc... puterea și știința militară, etc... și după acestea încă ar trebui să fie cu mare băgare de samă în aprețierea faptelor și în prorocii. Cu toate acestea ziarele sînt pline de aprețieri asupra stărei Europei, osîndesc cutare partidă, laudă pe alta, prorocesc războaie, fac și desfac alianțe, hotăresc cine ar învinge la caz de război... ce sînt aceste credinți de cît curat superstiții? Și cum ar putea fi altfel cînd la deslegarea chestiilor sociale și politice fie-care se crede în drept nu numai ași închipui pentru sine niște combinații fantastice, dar încă și datoriu a lumină pe toți în privința unor lucruri pe cari nici iel singur nu le pricepe?

În științele sociale sîntem încă în faza aceea cînd orî-cine se crede în drept a fi specialist fără să învețe.

Întrebă pe cine-va, zice Dl. Panu, de ce idee iese în privința unei teorii de fizică și nu se va sfi a-ți spune, dacă nu-î specialist, că nu știe, că aceasta-î treaba altora. Dar în chestiile sociale nu-i tot așa. Întrebă pe cine vrei? Bine sau reu au făcut oamenii de la cîrmă că s'au aliat cu Austria și cu Germania și îndată îți va răspunde *da* sau *nu* și va sprijini idea sa pe dovezile cele mai ciudate.

Așa a fost cu toate științele și numai încet încet s'au specializat unii și și-au căpătat încrederea celor necunoscători— așa crede Dl. Panu că va fi și cu științele sociale; numai nu trebuie să creadă cine-va că trebuie de oprit pe cei necunoscători de a-și arăta părerile în toate privințile, se va întîmpla și în această știință ca și în celelalte. Cine oprește pe un om să se ocupe de astronomie sau de fizică, și cu toate acestea cei mai mulți se mulțămesc să stea în curent cu cele descoperite de specialiști. Dl. Panu arată că de pe acuma s'a început acea disciplinare a minții care face că, din iubire pentru știință, primesc părerile unui om pe care-l cunosc ca specialist și au încredere că-î om cinstit. Totu-și fiind că cele mai mari interese sînt legate de chestiile sociale și fiind că experiența a arătat că oamenii politici nu au totdeauna atîtea cunoștinți cîte li se presupun și adesea lucrează, din feliurite pricină, alt-felii de cum s'ar conveni, încrederea în spusele unui om mare politic nu iese așa de mare ca în ale unui om de știință, de pildă în ale unui geolog orî astronom.

Dl. Panu a mai lovit și în mania ce au oamenii de a crede în cuvinte, în tocmai cum cred în vorbele din descîntece. Din aceste cuvinte a citat pe cele despre patriotism, vorba: *Romînul nu piere*, precum și *partidul liberal a creat școlii*. Această formulă cabalistică din urmă a fost rostită în cameră cu prilejul desființării facultății de medicină din Iași și deși se cită tocmai cu ocazia desființării unei școli, aplause furioase n'au lipsit norocitului care a rostit'o!

Această conferință ar fi adus mare folos multor ziariști de pe la noi, mai ales înse celor de la „Noua revistă“ ca unora ce sînt mai tineri și prin urmare au încă timp de a se pune pe învățat.

Verax.

Desființarea facultății de medicină din Iași.

Printr'un vot al Camerei s'a șters facultatea de medicină din Iași! Ne mierăm de ce n'au desființat în caltea toată Universitatea; căci tot ce s'a zis de facultatea de medicină se putea zice și de celelalte.

Reu s'a făcut la noi și facultatea din București și această de aice. În loc să aducă profesori din străinătate, cum s'a făcut de pildă în Rusia și să dea școalele laboratorii trebuitoare pentru lucrările practice—au început școli înalte cu câțiva profesori buni și cu alții cum s'a întimplat, material de lucrări practice pe sponci și acum, peste câțiva ani, atot știutorii din Cameră găsesc că trebuie de desființat facultatea și de aruncat pe uliți pe studenții lipsiți de mijloace!

Auzim că pe la București nici nu s'au gândit studenții de pe acolo să protesteze alături cu cei de aice în potriua nedreptății făcute de Cameră; ba chiar că tocmai Moldovenii cari au avut chipuri de au mers la București, s'au arătat mai încințați de asemenea ispravă. Asta se chiamă *solidaritate între tinerimea studioasă*. Mai îndoiască-se de acuma cine-vă de viitorul țerei aceștiea! Pe la Congrese, în discursuri șoviniste toate-s bune și frumoase și frate ici frate dincolò, dar când vine vorba la fapte, se schimbă cîntecul!

Orî poate nu vor fi fiind parale! Mai știî. Adecă, ce? Nu poate să meargă lumea înnainte și fără doctori—babele de prin mahalale și de pe la sate nu știu destule leacuri și descintece!

Dacă, cum ie la noi moda sîntem ce-vă mai șoviniști de cît Rușii și Japonejii, de ce nu s'au trimes în străinătate dîntre doctorii cei mai buni ca să urmeze special vre-o ramură și apoi să-i puie pe aceia profesori și ast-feliu să aibă facultăți bune?

Pricina iese că cea mai mare parte din oamenii no-

ștri politici au ură și despreț în potrive științei și prin urmare o zugrumă și ieși cînd o pot prinde la largul lor.

S'au făcut proteste, s'au trimes delegații cari au vorbit chiar și cu Dl. Lecca președintele Camerei, etc... așteptăm să vedem ce va mai ieși de aici și vom mai adăugi cîte-ce-vă în numărul viitoriu.

I. Nădejde.

Notă.

Articolul intitulat „Noua revistă“, ieră să se închee prin cîte-vă considerații asupra greutății științelor sociale și prin urmare ar fi acuma de prisos după ce am publicat conferința D-lui Panu; deci privim articolul nostru ca închiet și rugăm pe cei în drept a-și vedea chipul în cei superstițioși în politică, zugrăviți de conferențiaru.

Audax.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Note și Feliurimă.

* * *

Mathias Duval a trimes Academiei de științe din Paris, o notă despre placenta păsărilor care ar fi aproape în totul asemenea cu a mamiferelor. Se înțelege rămîne deosebirea că puii mamiferelor își primesc prin placentă hrana de la mame, iar la păsări din ou, din o materie albuminoasă. Pentru a dovedi acest fapt a întărit niște ouă mici, nu de cele de găină și a aflat că, în cele di'ntăiu zile ale clocirei, se află în ou trei caturî. In cel de sus, la partea cea mai groasă a oului, iese embrionul, la mijloc beșica alantoidă, și la cel de jos la vârful cel ascuțit, o prelungire a alantoidei încunjurînd o pungă cu albumină. Pe la ziua a opta această prelungire a alantoidei dă naștere la prelungiri cari se acufundă în albumină și cresc iute. Aceste prelungiri sorb albumina, apoi se micșurează și la ciocnirea oului nu se

mai află. Iele formează o placentă în toată puterea cuvintului, căci sînt formate din horion și însoțite de vase din alantoidă; fața din afară lipită de găoace slujește la resuflare, cea din lăuntru lipită de albumină la hrănirea embrionului.

Din aceste cercetări cari au ținut patru ani, Mathias Duval, ajunge la ideea că se află placentă nu numai la păseri, ci după toată probabilitatea și la reptile. Se înțelege că acest fapt iese un nou sprijin pentru transformiști. (*Revue scientifique.*)

* * *

Strînsul Cauciucului în Brazilica. Des de demineată, bărbații și femeile pleacă ducînd în spate panere pline de cupe de lut și bîrdiți pentru a încrestă copacul. Cînd începe a curge suc lăptos din trunchiul copacului, lipesc cu lut moale o cupă așa că nu se pierde de feliu din suc. Dacă-i copacul gros, fac la aceeași înălțime până la cinci crestături din jur în prejurul trunchiului. A doua-zi, fac alte crestături mai jos și tot așa până ce ajung la rădăcină. Peste 11 ceasuri încetează curgerea și lucrătorii numiți *seringueros* string suc în vase mai mari, un feliu de tigve. Fie-care copac dă 10 litri (măsurî metriche); fie-care lucrătoriu poate într'o zi să puie cite un șir de cupe la 120 de copaci; neîncetat împlă prin mlăștini și suferă de friguri și de slăbăciune.... Peste puțin se încheagă suc și se așază pe fund o gumă albicioasă. Ieată cum fac înse cauciucul cel negru care se cere în comerț. Pe un foc de nucî tari de palmieri (tucuma) așază cu fundul în sus un ulcior cu gura largă și fără fund, prin care iese neîncetat fum gros. Apoi ieau un fund rotund de lemn îl viră în suc cel lăptos și-l țin deasupra ulciorului în fum până ce se încheagă cauciucul. Iear îl împlintă și îl pun la fum și tot așa până se învălește fundul cu o pătură groasă de cauciuc. Cauciucul iese încă alb necurat, dar pe încetul se face mai închis ba chiar negru, atunci îl duc la tîrg, îl desprind

de pe scindurică și-l vînd. Une-orî fac ca un felîu de gărăfi așezînd paturî în gîurul unei boambe de lut, pe care o strîcă și o scot din lăuntru. În timpul secetos se scoate din Para 20 de milioane de livre de cauciuc care prețuiește 6 milioane de dolari. Miî de oameni trăiesc din strîngerea și facerea cauciucului... (*La Nature*). (R. S. No. 3, 19 Ianuarie 1884).

* * *

Polul magnetic. După cercetările profesorului Thompson, din Glasgow, polul magnetic s'ar fi aflînd acuma lîngă Boothia Felix, la mai mult de 1660 de kilometri la apus de polul geografic. În 1657, îeră chîiar în acela-și loc cu polul geografic; apoi s'a mișcat spre apus, și de atuncî, se întoarce spre resărit. În 1975 va fi îear la polul nordic.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apunerile și resăririle de soare observate aproape în toată lumea timp de vre-o lună de zile au adus mulțime de discuțîi. În unele zile, la 26 și 27 Noemvrie de pildă, s'a crezut că îerau aurorî boreale; *Revue scientifique* de la 15 Decemvrie a descris o auroră foarte caracterizată văzută la 7 Decemvrie, dar care n'a fost observată de mulți din pricină că s'a întîmplat de la 4 ceasuri la patru jumătate sara. S'a discutat mult asupra firei acestei aurorî, numită de feliuriți autori *boreală, polară, australă*, sau numai auroră și totu-și fenomenul nu-î încă lămurit.

Ieată închierile unei analize, publicată de *Terby* în *Ceriî și pămînt*, a unui memoriu al lui *Tromholt* asupra a cincî-spre-zece anî de observări în privința aurelor făcute de la 1865—1880 la Goodhaab (Groelandă meridională, la 64°11' de latitudine nordică și 54°6' de longitudine vestică).

„1°. Numărul aurelor observate îeste în raport invers cu numărul petelor solare.

2°. Aurora are un maximum anual către solstițiul de iarnă (în regiunile stîmpărate maximul se întîmplă la equinopții).

3°. *Aurorele se formează foarte arare ori în partea nordică a ceriului, mijlocul arcului se află între sud și sud-sud-vest.*

4°. Zona aurorală are o mișcare periodică de unsprezece ani în timpul căreia oscilează între sud și nord. Ieste la sud în timpul maximului petelor solare și la nord în al minimului.

5°. Zona oscilează spre nord în timpul equinopțiilor și se întoarce la nord spre solstiții.

6°. Aceasta zonă are mișcare zilnică îndreptată spre nord în timpul nopții. (Aceste trei mișcări explică contradicțiile între fenomenele aurorale observate în regiunile noastre și între cele ce arată Dl. Tromholt).

7°. Aurorele se formează mai ales în timpul perioadei cirusurilor.

Tromholt a organizat observări regulate de aurori în toată Norvegia, și a descoperit fapte surprinzătoare între cari următorii: în timpul perioadelor minime, se observează în fie-care zi aurori într'un loc sau în altul. Urmează deci că, în potriua credinței lui Arago, întemeiată pe prea puține observații făcute în zona stîmpărată, nu iese nici o legătură între arătarea acestor fenomene și între turburările magnetice.

Pricina acestor resăriri și apuneri de soare nu-i încă bine cunoscută. Totu-și se poate zice că dacă aurorele nu-s străine de tot, cel puțin joacă rol foarte neînsemnat. S'a vorbit de aburi de apă, de cenuși aruncate în atmosferă prin eruperea din Iava, de pulberi atmosferice, de fărături de comete, de o stare electrică a aerului pricinuită prin activitatea cea așa de însemnată a soarelui în 1883... Ieste de crezut că multe din pricinile de mai sus au lucrat la formarea acestor aurore și crepuscule; dar rolul fie-căreia nu-i încă limpezit.

(*Revue scientifique.*)